

Sürelî Yayınların Değerlendirilmesinde Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Kemal ERMİŞ*

Öz

Akademik çalışmalarda, bilimsel araştırmalarda vb. tüm araştırma faaliyetlerinde süreli yayınlar en güncel bilgileri vermesi bakımından en fazla kullanılan kaynaklardır. Buna paralel olarak süreli yayınlar diğer kaynaklara oranla giderek artan maliyetleriyle en pahalı kaynaklar haline gelmiştir. Süreli yayınların maliyetlerindeki bu artış bütçe problemleriyle uğraşan kütüphaneleri olumsuz yönde etkilemiştir. Bunu sonucunda bazı süreli yayınların aboneliklerinin iptali yoluna gidilmiştir. Abonelik iptal kararlarının verilmesi ise detaylı bir değerlendirme çalışmasının gerekliliğini ve önemini ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmada süreli yayın değerlendirme yöntem ve tekniklerinin önemi hakkında bilgi verilmiş ve belli başlı yöntemler açıklanmıştır. Daha sonra bazı yabancı uzmanların değerlendirme çalışmalarına getirdikleri yaklaşımlardan örnekler verilmiştir. Son olarak ideal bir süreli yayın değerlendirme çalışması gerçekleştirmek ve en sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek amacıyla öneriler getirilmiştir.

Sürelî Yayınların Değerlendirilmesi

En basit tanımıyla değerlendirme, bir faaliyet ya da bir nesnenin değeri hakkında bir yargıya varmaktır. Bunun yönetimle yakın bir ilişkisi vardır. Yönetim, temelde, örgütsel amaçları gerçekleştirmeyi hedefleyen bir süreç ise, değerlendirme de bu amaçlara ulaşmada ne derece başarılı olduğunun belirlenmesini sağlayan bir süreçtir. Başka bir deyişle, bir örgütün amaçlarıyla, onun ürün ve hiz-

* Kemal Ermiş, Çankaya Üniversitesi Kütüphanesi'nde kütüphanecidir. E-posta : ermis@cankaya.edu.tr

metlerini sunmadaki başarısını karşılaştırma, ancak değerlendirme yapılarak sağlanabilir. Böylelikle değerlendirme, yönetimin en temel unsurlarından biri olmaktadır (Aklan, 1996:22).

Koleksiyon geliştirme her tür kütüphanenin önemli görevlerinden biridir. Yazılı ve yazısız bir koleksiyon geliştirme politikası oluşturarak ona göre koleksiyon kurma ve geliştirme gerekmektedir. Koleksiyonların kurulmaları kadar onların kullanılabilirliğinin de sağlanması önemlidir ki, bunun belirlenmesi de koleksiyon değerlendirmesi çalışmalarıyla mümkün olabilmektedir. Koleksiyon değerlendirmesi toplum analizi, seçim politikaları, seçim, sağlama ve ayıklama işlemlerini de içine alan koleksiyon geliştirmenin önemli bir unsurudur. Bu çalışmalardan elde edilen veriler, geleceğe yönelik olarak yapılacak koleksiyon planlamalarında, seçim ve ayıklama işlemlerinde önemli katkılar sağlamaktadır (Köpürülü, 1997:135).

Kütüphaneciler, koleksiyon geliştirmeyi sadece materyal seçimi veya yeni materyallerin alımı olarak görmemelidirler. Seçim, ayıklama, yeniden yapılanma, depolama, koruma gibi analitik araçları da göz önüne almalıdırlar. Bu araçlar ile mevcut koleksiyonun hacmi ve istenen koleksiyon düzeni ölçülebilir (Özbudak, 1994:273).

Koleksiyon geliştirirken öncelikle var olan koleksiyon değerlendirmesini yapmak gerekmektedir. Koleksiyon değerlendirmesi geniş bir alanda çalışma, kuruluşa ait amaçların tespit edilmesi, tarafsız olarak eski koleksiyonun incelenmesi, kütüphane politikasının kesin bir biçimde ifadesini ve koleksiyon için yapılan harcamaların kütüphane kurallarına ve bütçesine uygunluğunun kontrolünü gerektirir. Kütüphane politikası doğrultusunda, koleksiyonun ne kadarının kullanıldığı veya kullanılmadığı, kullanımın hangi alanlarda olduğu veya olmadığının tespiti ile kullanılmayan alanlardaki materyal alımlarını kullanılan alanlara aktarma gibi, bütçenin uygun kullanılmasını sağlayan, koleksiyonun gücünü belirlemek ve artırmak, kullanılmayan alanları belirlemek ve güçlendirmek için yapılan tüm çalışmalara koleksiyon değerlendirmesi adı verilir (Özbudak, 1994:274).

Değerlendirmede Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Sürelî yayınlar, akademik çalışmalarda olsun, bilimsel araştırmalarda olsun en güncel bilgileri veren ve en çok kullanılan kaynakların başında gelmekle beraber diğer kaynaklara oranla maliyeti daha yüksektir. Dolayısıyla ne oranda kullanılıp kullanılmadığının belirlenmesi, koleksiyon değerlendirmesi çalışmalarında önem kazanmaktadır.

Yayın sayısı ve fiyatların hızla artışı, bibliyografik denetim güçlüğü, depolama, ciltleme, kayıp, eksik, zarar görmüş sayıların tekrar sağlanması gibi işlemler, kütüphaneciliğe hızla değişen yeni boyutlar getirmektedir. Fiyat artışları, kütüp-

hane bütçelerinin dengesini bozarken özellikle de sürelî yayınlara ayrılan miktarı etkilemektedir. Sonuçta kütüphaneciler, ya bütçeyi artırma veya fiyatı daha düşük olan, ya da en fazla gereksinim duyulan yayınlara abone olmak seçenekleri ile karşı karşıya gelmişlerdir. Özellikle son seçenek, kullanımın ölçülmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Özbudak, 1994:273).

Kütüphaneler, sürelî yayınların ne ölçüde kullanıldığını, hangi süreden sonra kullanılmadıklarını, hangi sürelî yayınların diğerlerine göre daha az kullanıldığını ve hangi sürelî yayınların belirli konularda çok önemli olduklarını belirlemek için kullanım değerlendirmeleri yaparlar. Kullanım değerlendirmelerinin sonuçları, koleksiyon yönetiminde, ödünç verme kurallarının geliştirilmesinde ve yenileştirilmesinde, bütçe denetiminde kolaylık sağlarlar (Özbudak,1994:274).

Seçim sürecinde, sürelî yayınların kütüphane politikasına uygun programları destekleyip desteklemediğini belirlemede, sürelî yayın kullanım derecesi bir tahmin aracıdır. Seçmeme sürecinde, geçmişteki gerçek kullanıma bakılır. Buradaki sorun kullanımı belirlemede en iyi tekniğin seçimidir. Bu teknik herhangi bir araştırma tekniğindeki gibi geçerli olmalı (neyi ölçtüğünü belirlemeli) güvenilir ve ekonomik olmalıdır. Koleksiyon değerlendirmeleri sonucunda, kullanılmayan sürelî yayınların iptal işlemlerinde uzun çalışmalar yapıldıktan sonra iptaline karar verilen yayınların çok azının kütüphanelerarası ödünç verme ile sağlanması, kütüphanecilerin öznel kararlarının doğru olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Kütüphane materyallerinin kullanımı çok katlı bir kavramdır ve kullanımı ölçmede yararlanılacak yaklaşımlar bunun değerinin belirlenmesine yönelik olmalıdır (Özbudak,1994:275).

Bir sürelî yayının iptaline karar vermede o sürelî yayının içeriğindeki bilginin değeri ve kullanıcılar tarafından ne oranda kullanıldığı önemlidir. Fakat bu tür verileri elde etmek de son derece zordur. Bu zorluğun aşılmasında ise kütüphaneciler tarafından bazı teknikler, yöntemler ortaya konulmuştur.

Sürelî yayınların değerlendirilmesinde ve iptal kararlarının verilmesinde kullanılan belli başlı yöntem ve teknikler şunlardır :

1. Kullanım Verileri (Yeniden Raflama)

Yeniden raflama tekniği; kütüphane personelinin ödünç verme, fotokopi ve kullanıcıların direkt kullanımları sonucunda rafa yerleştirdikleri sürelî yayınları belirleyerek sayılarını saptamalarına dayanır (Özbudak,1995:116).

Bu teknik, rafa kaldırılan sürelî yayınların, kaç kez kaldırıldığının sayısıdır. Birisinin içindekiler sayfasına mı baktığı, bir makale mi okuduğu, yoksa tüm sayıyı mı okuduğu belirsiz kalmaktadır. Güvenilirlik yönünden de kullanıcıların materyali kendilerinin rafa koyması nedeniyle ölçümlerde güvenilirlik zor olmaktadır (Özbudak,1994:275).

2. Öğretim Üyelerinin Önerisi

Akademik kütüphanelerde kullanılan bir tekniktir. Süreli yayınların önemi hakkında öğretim üyelerinden öneri istemek geçerliliği, güvenilirliği ve ekonomisi şüpheli bir yöntemdir. Her araştırmacının bir süreli yayını veya bir başkasını tercih etmede eşdeğerli sebepleri olabilir. Bazı süreli yayınların, araştırmadaki yeterlilikleri tartışılırken bir diğerrinin ise fiyatı tartışılır. Akademik kuruluşlarda, birçok araştırmacı için araştırma birinci etkinlik değildir. Ayrıca bir akademik kuruluştta, her araştırmacı, çalışmaya eşit oranda katılmaz. Bu da yöntemi güvenilir olmaktan çıkarır. Ayrıca bu tekniğin ekonomikliği de tartışılır. Her araştırmacının istediği satın alınamaz (Özbudak,1994:275-276).

3. Coğrafi Bulunabilirlik

Bir süreli yayının, belli bir coğrafi alan içerisindeki kütüphanelerden bir yada bir kaçında bulunmasıdır. Ancak kendi bütçe sorununu çözmek üzere bir aboneliğin iptaline karar verirken, çevredeki kütüphaneler arasında yalnızca kendisinde bulunan o süreli yayın aboneliğini kesme yoluna gitmemeye özen gösterilmelidir. Coğrafi bulunabilirlik açısından göz önünde bulundurulması gereken en önemli hususlardan biri budur (Aklan,1998:282).

4. Abone Bedeli ve Fiyat Etkinliği

Yükselen abone ücretleri ve bütçedeki yetersizlikler sonucunda, pek çok kütüphane koleksiyonlarındaki bir kısım süreli yayınları iptal etmek zorunda kalmıştır. İptal edilecek süreli yayınları seçmede, konuyla ilgili, süreli yayın kalitesi, abone ücreti ve süreli yayınların kullanımında ölçüm gibi değişik ölçütler kullanılmıştır. Süreli yayınların fiyat etkinliği, iptal edilecek süreli yayınlara karar verirken çoğu kütüphanenin yararlı bulabileceği bir diğer önemli etmendir (Özbudak,1994:278-279).

Bu teknik, aboneliğin iptal bedeli ile süreli yayının abonelik fiyatını karşılaştıran ve kütüphanelerarası ödünç verme ile kullanıcının bilgi ihtiyacını karşılayan bit tekniktir. Süreli yayınların kullanımı ölçüldükten sonra, her süreli yayın için kullanım başına yaklaşık fiyatın belirlenmesi ve bu değerlerin kütüphanelerarası ödünç vermenin ortalama fiyatıyla karşılaştırılması sonucunda fiyat etkinliği olmayan süreli yayının iptal edilip, fiyat etkinliği olanlarının desteklenmesine devam edilmesidir. Bu teknik ile iptal edilen süreli yayınlar için kütüphane, ödünç almanın bedelini ödemek zorundadır. Kullanıcının yeterli zamanının olmaması halinde kütüphane kullanıcıya karşı görevini tam yapmış olmamaktadır. Ayrıca

bu teknik ile, ancak beş-on yıl sonra iptal edilen süreli yayınların kütüphanelerarası ödünç verme ile sağlanma bedeli tam olarak saptanacaktır. Yani, iptal sonrası ilk yıllarda net tasarruf yüksek olup, daha sonraki yıllarda düşebilir (Özbudak, 1994:279).

5. Sürelî Yayınların Çeşitli Özellikleri

Sürelî yayınlar, belli özellikleriyle değerli kabul edilebilir ve değerlendirme/iptal kararlarında bu özellikleri etkin rol oynayabilir. Bu özellikler süreli yayının yayımlandığı ülke, dili, yıllık abone bedeli, akademik yayın olup olmadığı, yayının ünü, kurum yayını olup olmadığı, basılı biçiminin dışında üretilip üretilmediği, önemli dizin ve öz dergilerinde veya bunların elektronik karşılıklarında yer alıp almadığı, hakemli olup olmadığı gibi özelliklerdir. Bu özelliklerin çoğu, süreli yayını değerli kılan ölçütler olarak ele alınmaktadır (Aklan,1998:287).

6. Alıntı (Atıf) Analizi

Alıntı analizi bilinen bir tekniktir. ISI (Institute for Scientific Information) tarafından üretilen üç veri tabanı (Science Citation Index, Social Sciences Citation Index, Arts and Humanities Citation Index) değerlendirmeyi ekonomik ve basit kılar. Alıntı verisi geçmişe aittir. Geçmişte bir süreli yayına çok fazla atıf yapılması, gelecekte de aynı oranda atıflanacağını garanti etmez. Bu teknikte elde etme işlemi otuz dakikadan az sürer. İşlem uzman olmayan personel tarafından gerçekleştirilebilir. Tekniğin güvenilirliği veri tabanlarının kapsamı ile ilgilidir. Sürelî yayınların kullanımını belirleyen atıf analizlerinin geçerliliği bazı durumlarda çekinceye yol açar. Örneğin, bir makaleye yapılan atıfın, kullanımı içerip içermediği, yazarın dürüstlüğüne bağlıdır. Bazı yazarların, okumadıkları bir makaleyi almaları da mümkündür. İkinci çekince, bir araştırmacının, bir süreli yayından aldığı makalenin fotokopi kopyasını mı kullandığı, yoksa o süreli yayına şahsen abone mi olduğu, veya başka bir kütüphane kopyasını mı okuduğunun bilinmemesinden ileri gelir (Özbudak,1994:276).

7. Kütüphanenin Bağlı Bulunduğu Kuruluşun Konularıyla İlişkisi

Bir kütüphanenin süreli yayınlar koleksiyonu bağlı bulunduğu kurumun amacına yönelik olmalıdır. Söz konusu kurumun ilgili olduğu konulara yönelik bir sağlama politikası güdülrse o konuların dışında bir süreli yayının sağlanması yoluna gidilmemiş olunur. Aksi takdirde dermede kurumun hizmet amacının dışındaki

konularda süreli yayınlar yer almaya başlar. Bu da zaten çok kısıtlı olan bütçelerin gereksiz yere harcanmasına, yarar sağlamayacak süreli yayınların koleksiyonda gereksiz yer işgal etmelerine ve daha yararlı süreli yayınlarında sağlanamamasına neden olur. Dolayısıyla süreli yayınlar ile ilgili bir sağlama politikası belirlenirken bağlı bulunulan kurumun amacı ve ilgilendiği konular göz önünde bulundurulursa değerlendirme, abonelik/iptal kararlarında daha yararlı sonuçlar verebilir.

8. Süreli Yayınların Derme ile İlişkisi

Süreli yayınların değerlendirme/iptal kararlarında derme ile ilişkisinin belirlenerek karar verilmesi de önemli bir yöntemdir. Dermede bulunan süreli yayınların dermenin konusuyla doğrudan ilişkisi olması gerekmektedir. Zaman zaman süreli yayınların adları dermenin konusuyla ilgili gibi görünse de içeriğine bakıldığı vakit alakasız bir konuyla ilgili olabildiği görülmektedir. Derme değerlendirme çalışmalarında bu tip süreli yayınlar belirlenerek dermeden ayıklanmalı ve bütçeden tasarruf sağlanarak daha yararlı süreli yayınların aboneliğine gidilmelidir.

9. Önceden Hazırlanmış İptal/Abone Listeleri

Alınması veya iptal edilmesi düşünülen süreli yayınların, konularında yetkili uzmanlar ve araştırmacılar tarafından değerlendirilerek süreli yayının alımına ve/veya iptaline karar verilmesidir. Uzman kütüphaneciler iptal/abone listelerini hazırlayıp, konu uzmanlarına göndererek, onlardan gelen istekleri değerlendirirler. Bu teknik de öğretim üyelerinin önerisi tekniğinde olduğu gibi güvenilir değildir. Bu tekniğin ekonomisinin değerlendirilmesi de zordur (Özbu-dak,1994:276).

10. Kütüphanecilerin Mesleksel Karar Yargısı

Süreli yayın abone listeleri, uzman kütüphaneciler tarafından incelenir. Bu süreçte, süreli yayının yeniden raflama sonuçları, indeksleme durumu, kütüphane türüne uygunluğu gözden geçirilir ve karar verilir. Uzman yargısı gerçek bir araştırma tekniği değildir. Araştırma standartları yönünden baktığımızda, uzman yargının güvenilirliği düşüktür. Bu yaklaşımın ekonomisi, süreli yayın koleksiyonlarının büyüklüğüne ve ilgili personelin maaş ve sayısına bağlıdır (Özbu-dak,1994:276).

11. Etiketleme Tekniği

Sürelî yayınların kullanımını ölçmede kullanılan tekniklerden biri de etiketleme tekniğidir.

Etiketleme diğer tekniklere oranla daha görseldir. Kullanım ölçme tarihinde istendiği kadar geri gidilerek, yayınlara etiket yapıştırılır. Etiket rahat görülecek, sürelî yayının bibliyografik kimliğini kapatmayacak bir yere yerleştirilir. Etiket- te; sürelî yayının adı, yayın yılı ve kullanıcıların sürelî yayını kullandıklarında, bunu belirleyen küçük harf işaretini nereye, ne zaman koyacaklarının kısa tarifi gibi bilgiler bulunur. Bu teknik ile en az bir yıl boyunca kullanım incelenmelidir. Etiketlerin çıkma ve kaybolma riskleri kullanımı ölçme güvenilirliğini düşürmektedir. Ayrıca tek tek koleksiyondaki tüm sürelî yayınların elden geçirilmesini gerektiren bu yöntem, fazla sayıda personel ve uzun zaman gerektirir. Bu da ekonomikliği düşürür (Özbudak,1994:277-278).

12. Etki Faktörü

En basit tanımıyla etki faktörü, bir sürelî yayında yer alan belgelere belirli bir yılda ortalama olarak hangi sıklıkta atıf yapıldığının ölçüsüdür ve bu belgelerin atıf olarak kullanılma sıklığının göstergesidir. Etki faktörü, temelde bir sürelî yayında yayımlanmış, atıf olarak kullanılabilir potansiyel belgeler ile bunların içinden gerçekten atıf olarak kullanılmış olanların kullanılma sıklığı arasındaki orandır. Başka bir deyişle, atıf oranı (atıf olarak gösterilme sıklığı) ile atıf potansiyeli arasındaki orandır. Yayımlanan her belgenin aldığı atıf sayısı ne kadar çok olursa, etki faktörü o oranda yükselir. JCR (Journal Citation Reports), etki faktörü değeri hesaplamalarında iki yıllık bir dönemi esas kabul etmekte ve atıf olarak kullanılan belge sayısını değil, atıf olarak kullanılanların kaç kez atıf olarak kullanıldığını hesaba katmaktadır. JCR, özellikle etki faktörü değeri kanalıyla bilimsel ve teknik sürelî yayınların değerlendirilmesinde hemen hemen bir otorite olmaktadır. (Alkan,1998:284).

Atıf yapılan bir sürelî yayının/belgenin 1996'ya ait etki faktörü değeri şu şekilde hesaplanır:

1994 ve 1995 yıllarında bir süreli yayında yayımlanan
belgelerin 1996'da atıf olarak kullanılma sayısı

$$EF : \frac{\text{1994 ve 1995 yıllarında o süreli yayında yayımlanan belge sayısı}}{\text{1994 ve 1995 yıllarında o süreli yayında yayımlanan belge sayısı}}$$

Başka bir ifade ile,

Bir süreli yayında yıl 1 ve 2'de yayımlanan belgelerin
yıl 3'te kaç kez atıf olarak kullanıldığı

$$EF : \frac{\text{O süreli yayın tarafından yıl 1 ve 2'de yayımlanan atıf olarak kullanılabilir belge sayısıdır.}}{\text{O süreli yayın tarafından yıl 1 ve 2'de yayımlanan atıf olarak kullanılabilir belge sayısıdır.}} \quad (\text{Alkan,1998:284})$$

Etki faktörü değerlerini, süreli yayın değerlendirmelerinde, yukarıda değinilen diğer ölçütleri hesaba katmaksızın tek başına kullanmak doğru değildir. Bu değer, diğer bir ya da birkaç ölçütle birlikte kullanılmalı ve onların tamamlayıcısı olmalıdır. Bu takdirde, belirli bir süreli yayın hakkında oldukça doğru bir yarıya varmak mümkündür (Alkan,1999:283).

Süreli yayın değerlendirme/iptal kararlarında, belirtilen bu yöntem ve tekniklerin tek başına kullanılması çok doğru sonuçlara ulaştırmaz. Her bir yöntemin kendi içerisinde avantaj ve dezavantajları olduğundan daha doğru sonuçlara ulaşmak için birkaç yöntemin bir arada kullanılması daha doğru bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım biçimlerinin belli başlı önemli örnekleri şunlardır:

1. Kütüphanecinin her bir süreli yayın için bir sayısal puan vermesi olabilir. Bu sayısal puan, birçok unsura ait puanın toplamı ve son şeklidir. Dikkate alınacak ölçütlere karar verildiğini düşünelim.

Süreli yayına ilişkin;

- Kullanım derecesi,
- Görüşler,
- Maliyet / abone bedeli,
- Konuyla ilişkisi ve kurumsal ilgilerle ilişkisi

bunlar arasında yer alabilir. Bu ölçütler içerisinde sadece abone bedeli sayıları hazır olarak mevcuttur. Diğer gerekli verileri toplamak ise şunları gerektirir:

- Kütüphane içi kullanım çalışması,
- Kullanıcı (örneğin öğretim üyesi) görüşü incelemesi,
- Süreli yayınlara ve kurumsal ilgilere uygulanabilen bir konu sınıflaması biçimi.

Eğer bütün bu veriler toplanmışsa, her bir ölçüt için bir ağırlık saptamak ge-

rekir ve ondan sonra da bir sürelî yayının her bir ölçüt için kaç puan kazandığını belirlemek gerekir. Maksimum puan 100'dür. Puanlar aşağıdaki gibi ayarlanabilir:

1 - 50 puan	Kullanım için
2 - 20 puan	Kullanıcı görüşü için
3 - 15 puan	Konu ve kurumsal ilgilere ilişkisi için
4 - <u>15 puan</u>	Abone bedeli için (Lancaster,1993:94)
100 puan	

2. Başka bir yaklaşımda, Broade ise kendi "seçmeme" modelinde yedi farklı ölçütü ilişkilendirerek geliştirmiştir. Bunlar ve bunlar için verilen değerler/puanlar şunlardır:

	Verilen puanlar
1 - Abone bedeli	13
2 - Ortalama yıllık kullanım	29
3 - EF	6
4 - Sürelî yayını kapsamı içine alan dizinleme/öz çıkarma hizmetlerinin sayısı (indeks-öz sayısı)	12
5 - Başka bir yerel kütüphanede bulunabilirliği	6
6 - Yayınevinin saygınlığı, ünü	4
7 - Ders programı ile ilişkisi	<u>30</u>
	100

Bu yaklaşımdaki bir sorun, puanların verilmesindedir. Çeşitli ölçütler için tayin edilecek ağırlıklar göreceli olarak değişebilir. Kütüphaneciler arasında farklı ağırlıklar verilebilecek alanlar vardır. Broade tarafından önerilen puan tahsisleri "makul" görünmektedir (Lancaster,1993:96).

3. Flynn "beklenen/umulan her kullanım maliyeti"nin sürelî yayın sağlama kararlarına uygulanabilecek bir ölçüt dile getirmiştir. Bununla beraber, onun tahmini kullanımın nasıl bulunabileceği konusunda gösterdiği tek rehberlik, bunun sürelî yayının "değer"ine dayalı olması gerektiğidir (Lancaster,1993:96).

4. Johnson ve Trueswell, sürelî yayın seçimine bir yaklaşım olarak ağırlık ölçütü, istatistiksel bir puanlama getirmişlerdir. Bu, bir sürelî yayını puanlamada farklı bir yaklaşım getirmektedir. Sürelî yayınlar "istatistik puan ölçütü"ne göre sıralanabilmektedir. Bu ölçüt, basit bir şekilde, belirli bir sürelî yayının karşılabildiği ölçütlerin toplamıdır (Sekiz ölçütü karşılayabilen bir sürelî yayın 8 puan almaktadır) Bir de "ağırlıklı istatistik puan ölçütü" geliştirmişlerdir. Bu da bir

sürelî yayının her bir ölçütü kaç kez karşılayabildiğini hesaba katmaktadır. Bir süreli yayın herhangi bir ölçütü veya ölçütlerin tümünü karşılayabilir. Bunlar;

- Kütüphane içinde fotokopisinin çekildiği kayıt altına alınmış bir süreli yayın olabilir,
- Bir önceki yıl sıklıkla kullanıldığı belirlenen bir süreli yayın olabilir,
- Bir kişi süreli yayını bir önceki yıl hiç kullanmadığı halde, onu ilgi çekici bulduğunu iddia edebilir,
- Son beş yıl içinde kütüphane kullanıcılarının yayınlarının çıktığı bir süreli yayın olabilir,
- Kütüphane kullanıcılarının yayınlarında alıntı yaptıkları süreli yayınlardan biri olabilir,
- Kütüphane kullanıcılarının yayınlarını alıntı/atıf olarak kullanan bir süreli yayın olabilir.

Birincisi hariç bütün bu maddelerle ilgili tüm veriler kullanıcılar üzerinde bir inceleme yapmak suretiyle toplanabilir. Bu da tüm süreci çok hantallaştırmaktadır. Oldukça büyük bir araştırma kurumunda hayata geçirilebilir (Lancaster,1993:96-97).

Sonuç

Güncel bilgilere ulaşmada en önemli kaynakların başında gelen süreli yayınların, kütüphanelere sağladığı yararlar tartışılmaz niteliktedir. Araştırmacıların yürüttüğü bilimsel çalışmalara destek vermede, çok hızlı bir şekilde yeni teknolojilerin üretildiği dünyamızda bu gelişmeleri takip etmede, yeni bir ürün ortaya konulduğunda bu ürünü en kısa zamanda duyurmada vb. çok değişik konularda süreli yayınlar öncü rol üstlenmektedirler.

Her konuda değeri yüksek bilgiler veren süreli yayınlar doğal olarak kullanıcıların vazgeçemediği önemli bilgi kaynaklarıdır. Kullanıcılar bilgi gereksinimlerini gidermede büyük ölçüde süreli yayınlara başvurmakta ve çalışmalarını bu yayınlar kapsamında yürütmektedirler.

Günümüzde süreli yayınların giderek artan önemlerinin yanında maliyetleri de paralel bir artış göstermiştir. Bu da koleksiyonlarında birçok süreli yayını bulduran kütüphanelerin bütçelerine oldukça ağır bir yük getirmiştir. Maliyetleri devamlı artan süreli yayınları sağlamada bütçeleri yetersiz kalan kütüphaneler bir yandan kullanıcı gereksinimlerini karşılama bir yandan da bütçe dengelerini koruma gibi konular arasında çapraz ateş altında kalmış, bu da süreli yayınlarla ilgili yeni politikalar belirlenmesine neden olmuştur. Maliyetleri sürekli artan süreli yayınlar karşısında kütüphaneler dermelerindeki yayın sayısını aynı oranda

koruyamamış bazılarının iptali gibi sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu da sürelî yayınların değerlendirme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Değerlendirme yoluyla dermedeki sürelî yayınların hangilerinin değerli olduğunu, çok fazla kullanıldığını; hangilerinin rağbet görmediğini, kullanıcı gereksinimlerini karşılayamadığını belirleyebiliriz. Böylece bütçedeki yetersizlikler yüzünden herhangi bir sürelî yayın aboneliğinin iptaline karar verileceği zaman doğru seçim yapılabilir, kullanıcılar açısından önem teşkil eden yayınların devamını sağlayabiliriz.

Bir sürelî yayın dermesini değerlendirip iptal kararlarını kabul edilebilir verilere dayandırabilmek için çeşitli yöntem ve teknikler kullanılır. Değerlendirme yöntem ve tekniklerini kullanarak abonelik iptallerine karar vermek uzun ve zahmetli bir süreç gerektirir. Dahası bu uzun süreç sonunda sağlıklı kararlara varmak da ayrı bir önem taşır. Dolayısıyla bir değerlendirme çalışmasında, tek tek ele alındığında bazı dezavantajları olan bu yöntemlerin birbirlerini tamamlayacak şekilde birkaçının birlikte kullanılması daha yararlı olacak ve çalışmanın sonuçlarını daha nesnel bir şekilde ortaya koyabilecektir.

Sürelî yayınları değerlendirme yöntemlerini incelediğimizde bunlar içinden “kullanım verileri (etiketleme)”, “alıntı (atıf) analizi” ve “etki faktörü” yöntemlerinin önemli olduğunu söyleyebiliriz. Kendi içlerindeki bazı dezavantajlarını göz önüne aldığımızda bu yöntemlerin bir arada kullanıldığı bir değerlendirmenin yararlı sonuçlar verebileceğini söylemek mümkündür. Böyle bir değerlendirme çalışmasında kütüphane içindeki kullanımlar ve kullanılan sürelî yayınlar ortaya konulabilecek, JCR gibi otorite bir kaynaktan etki faktörü değerleri yüksek sürelî yayınlar belirlenebilecek, SCI – SSCI – AHCI gibi önemli kaynaklardan atıf sayıları yüksek sürelî yayınlar ortaya koyulabilecektir. Bunun sonucunda hem kütüphane içi veriler ortaya koyularak hem de kütüphane dışından otorite kaynaklardan yararlanarak veriler elde edilmiş olunacaktır. Bu da değerlendirmeyi geniş bir alana yayarak kapsamlı bir sonuç alınmasını sağlayacaktır.

Bu yöntemlerin kullanılması ile oluşacak bilgileri dermemize uygulayarak herhangi bir sürelî yayının iptaline karar vermeyi gerekçelendirmiş oluruz. Diğer taraftan da kaliteli sürelî yayınları dermemizde tutarak kullanıcılara yüksek düzeyde bir hizmet vermeye devam ederiz. Ayrıca iptaline karar verilen sürelî yayınlar “coğrafi bulunabilirlik” açısından da kontrol edilebilirse söz konusu değerlendirme çalışmasına daha fazla olumlu katkıda bulunmuş olunur.

Sonuç olarak günümüzün değişen koşulları toplumun her kurumunu etkilediği gibi kütüphaneleri de etkilemektedir. Oluşan bir takım olumsuzlukları en aza indirmek, kütüphanelerin bunlardan minimum etkilenmesini sağlamak biz kütüphanecilerin en önemli görevlerinden biri haline gelmiştir. Bu bakımdan değerlendirme yöntemleri önemli derecede rol oynamaktadır. Hizmetlerin kalitesini koruma yada artırma çalışmalarında bu yöntem ve tekniklerin kullanılması kaçınılmazdır.

Kaynakça

- Alkan, Nazlı.(1996). "Bilgi merkezlerinin yönetiminde değerlendirmenin önemi", *Türkiye' de bilgi merkezlerinin yönetimi ve sorunları sempozyumu: 7 Mart 1996 içinde (22-27)*. Yay.Hazl. Doğan Atılğan, Sacit Arslantekin. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Alkan, Nazlı.(1998). "Temel ve uygulamalı bilim dallarında etki faktörü değeri en yüksek olan süreli yayınların Ankara'daki üniversite kütüphanelerinde bulunabilirliği", *Türk Kütüphaneciliği* 12 (4) : 279-305.
- Alkan, Nazlı.(1999). "Tıp ve sağlık bilimleri dallarınının 1990'larda etki faktörü değeri en yüksek olan süreli yayınları ve bunların Ankara'daki ilgili kütüphanelerde bulunabilirliği", *Bilginin serüveni: dünü, bugünü ve yarını içinde (278-300)*. Yay. Hazl. Özlem Bayram (ve başkaları). Ankara:Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Köprülü, Dilek.(1997). Koleksiyon değerlendirmesi ve kullanım analizi: bir araştırma", *Türk Kütüphaneciliği* 11 (2) : 134-157.
- Lancaster, F. Wilfrid.(1993). If you want to evaluate your library. 2.ed. London: Library Association.
- Özbudak, Elçin.(1994). "Süreli yayınlar için kullanımın ölçülmesi", *TürkKütüphaneciliği* 8 (4) : 272-287.
- Özbudak, Elçin.(1995). "YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi koleksiyonundaki sanat ve beşeri bilimler konulu süreli yayınların kullanım değerlendirmesi", *Türk Kütüphaneciliği* 9 (2) : 113-123.